

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	9
----------------------------------	---

I

EPOCA PREISLAMICĂ, ĞĀHILĪYA (secolele VI-VII)

Poezia. Virtuțile preislamice, viața beduinului, rolul poetului și al poeziei, lauda înțelepciunii, înfruntarea timpului-destin, sfaturi pentru urmași. Prezentări ale autorilor incluși, traduceri	13
Imrū' u-l Qays (secolul al VI-lea)	29
Din <i>Mu'allaqa</i>	30
Al-Samaw' al ibn 'Ādiya (secolul al VI-lea) (<i>Cinstea</i>)	34
'Amr ibn Kulṭūm (m. 584)	36
Din <i>Mu'allaqa</i> (<i>Lauda tribului</i>)	36
'Antara ibn Šaddād (cca 525-608 sau 615)	39
Din <i>Mu'allaqa</i> (<i>Poetul cavaler</i>)	39
Ṭarafa ibn al-'Abd (cca 543-564)	41
Din <i>Mu'allaqa</i> (<i>Viața beduinului</i>)	41
Din <i>Divān</i>	43
'Adī ibn Zayd (m. cca 604)	45
<i>Plângere</i>	45
Zuhayr ibn Abī Sulmā (m. cca 609)	47
Din <i>Mu'allaqa</i> (<i>Sfaturi pentru urmași</i>)	47
Al-Nābiġa (m. cca 604)	49
<i>Mi-s rimele, când trec..., Al-ḥilm, calmul înțelept, Plecă Su'ād...</i>	49
Al-A'shā (m. 625)	51
Din <i>Mu'allaqa</i> (<i>Iată ce sfaturi las...</i>)	51
Ta'abbata Šarran (secolele VI-VII)	52
<i>Qaṣīda</i> răzbunării (<i>Hotărârea luptătorului</i>)	52
Al-Ḥansā' (secolul al VII-lea) (<i>Dahr, Timpul-destin</i>)	55
Labīd (m. cca 660)	57
Din <i>Mu'allaqa</i> (<i>Rolul poetului</i>)	57
<i>Un poem compus după convertirea la islam</i>	58

II

ÎNCEPUTURILE ISLAMULUI (secolul al VII-lea)

Muhammad și Coranul. Începuturile sunnismului, šiismului, ḥarigismului. „Stâlpii islamului” și valorile morale. Înțelepciunea în Coran. Traduceri: Fragmente din sura „Vaca”. Fabulele lui Luqmān	61
Fragmente din Coran (<i>Al-Qur’ān al-karīm</i>)	75
Versele din sura „Vaca” (<i>Sūra-al-baqara</i>)	75
Fabule atribuite lui Luqmān	84
<i>Leul și vulpea</i>	85
<i>Iepuroaica și leoaica</i>	85
<i>Femeia și găina</i>	86

III

EPOCA OMEYAZILOR (661-750)

Repere istorice. Poezia: Satiricii. <i>Ġazal</i> . Primele antologii. Teoria iubirii și cărțile îndrăgostiților. Sapiențialitatea legată de credință. Sapiențialitatea în proză. Primii prozatori. Presentări și traduceri din al-Farazdaq, Ibn al-Muqaffa’	89
Al-Farazdaq (Hammām ibn Ġālib Abū Firās) (m. 730 sau 733) (fragmente din <i>Divān</i>)	100
Ibn al-Muqaffa’ (Muhammad ‘Abd Allah Rūzbih ibn Dādūya) (m. 756)	102
Din <i>Micul tratat de bună învățătură (Kitāb al-adab al-ṣaġīr)</i>	103
Din <i>Marele tratat de bună învățătură (Kitāb al-adab al-kabīr)</i>	106
Din <i>Kalīla și Dimna (Kalīla wā Dimna)</i>	112

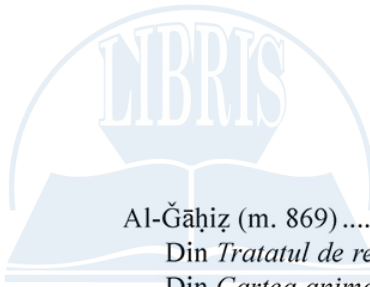
IV

EPOCA ABBASIZILOR (750-1258)

Repere istorice. Tendințe religioase și filosofice. Cărțile de învățătură pentru regi. Presentări și traduceri din al-Fārābī, al-Zamaḥṣarī, Ibn Ṭalḥa al-Nāṣibī	121
Al-Fārābī, Abū Naṣr (Alfarabius) (m. 950)	126
<i>Sentențiile omului de stat (Fuṣūl al-madani)</i> . Text integral	129
Al-Zamaḥṣarī (m. 1144)	162
<i>Cartea colierelor de aur (Kitāb aṭwāq al-ḍahab)</i>	162
Ibn Ṭalḥa al-Nāṣibī (m. 1186)	186
Din <i>Cartea colanului unic, menit regelui fericit (Kitāb al-‘iqd al-farīd li-l-malik al-sa’īd)</i>	186

Enciclopedii, traduceri, istoriografie, științe, ezoterism, apocrife. Prezentări și traduceri din al-Mas‘ūdī (<i>Cartea câmpiilor de aur</i>), Ibn al-Nadīm (<i>Cartea Cuprinsului</i>), Ibn Sīnā (<i>Rezumat de interpretare a viselor</i>)	195
Al-Mas‘ūdī (m. 956)	200
Din <i>Cartea câmpiilor de aur (Kitāb murūğ al-ḍahab)</i>	201
Ibn al-Nadīm (m. 995 sau 998)	236
Din <i>Cartea Cuprinsului (Kitāb al-Fihrist)</i>	237
Ibn Sīnā (Avicenna) (m. 1037)	240
Din <i>Rezumat de interpretare a viselor (Ḥulāsatu-l-ta‘ bīr)</i> (tratat atribuit)	242
Sapiențialitate în poezia ascetică. Câțiva poeți abbasizi și <i>sufi</i> . Traduceri precedate de prezentări ale autorilor din Abū Nuwās, Abū-l-‘Atāhīyya, al-Ḥallāğ, al-Mutanabbī, al-Ma‘arrī, Ibn al-Fāriğ	258
Abū Nuwās (m. 813)	264
<i>Patru metode</i>	264
<i>Căință</i>	265
Abū-l-‘Atāhīyya (m. 825)	266
Din <i>Poemul proverbelor</i>	266
Al-Ḥallāğ (m. 922)	268
<i>Cu ochiul Te văd</i>	268
<i>Sunt Cel pe care-l iubesc</i>	268
Al-Mutanabbī (m. 965)	269
<i>Numai cu prețul trudei se dobândește fală</i>	270
Al-Ma‘arrī, Abū-l ‘Alā’ (m. 1058)	271
Din <i>Necesarele care nu sunt necesare (Al-Luzūmiyyāt mā lā yalzamu)</i>	271
Ibn al-Fāriğ (m. 1235)	273
Din <i>Ġazal mistic (Câmpul de luptă...)</i>	273
Filosofia religioasă în epoca abbasizilor. <i>Frații purității</i> . Teorii despre intelect. Sufismul. Traduceri precedate de prezentări din Ibn Sīnā: <i>Epistola păsării</i> , <i>Epistola despre natura rugăciunii</i> , <i>Ḥayy ibn Yağzān</i> ; al-Ġazālī, <i>Despre Noblețea intelectului</i>	275
Ibn Sīnā, Abū ‘Ālī al-Ḥusayn (Avicenna) (m. 1037)	291
<i>Epistola păsării (Risālatu-l-ṭayr)</i> . Text integral	292
<i>Epistola despre natura rugăciunii (Risāla fī māhīya al-ṣalwa)</i> . Text integral	295
<i>Ḥayy ibn Yağzān (Cel viu, Fiul celui Treaz)</i> . Text integral	304
Al-Ġazālī (Algazel) (m. 1111)	314
Din <i>Reînvierea științelor religiei (Ihyā’ ‘ulūm al-dīn)</i> . Despre <i>Noblețea intelectului</i>	315
Epistola narativă. Înțelepciunea în cărțile despre retorică din epoca abbasidă. Prezentări și traduceri din al-Ġāhiz (m. 869) și al-Ma‘arrī (m. 1057)	320

Al-Ġāhiz (m. 869)	324
Din <i>Tratatul de retorică și lămurire (Kitāb al-bayān wā-l-tabyīn)</i>	325
Din <i>Cartea animalelor (Kitāb al ḥayawān): Lauda cărții</i>	328
Al-Ma‘arrī, Abū-l ‘Alā’ (m. 1057)	330
Din <i>Epistola iertării (Risālatu-l-ġufrān)</i>	331
<i>Adab</i> distractiv. Proza. <i>Maqāmāt</i> . Prezentări ale autorilor și traduceri din al-Ġāhiz, <i>Tratatul despre zgârciți și maqāmāt</i> de al-Hamadānī și al-Ḥarīrī	355
Al-Ġāhiz (m. 869)	358
Din <i>Tratatul despre zgârciți (Kitāb al-buḥalā’)</i>	359
Al-Hamadānī (m. 1007)	365
<i>Maqāma</i> sfaturilor	366
<i>Maqāma</i> despre falșii cerșetori, <i>Bānū Sasān</i>	367
Al-Ḥarīrī (m. 1122)	370
<i>Maqāma</i> sasanidă	371
<i>Maqāma</i> din Bagdad	375

V

ARABII ÎN AL-ANDALUS
(756-1492)

Poezia hispano-arabă. Prezentări și traduceri din al-Mu‘tamid (m. 1095), Ibn al-Labbāna (m. 1113), Ibn Ḥafāḡa (m. 1139), Ibn ‘Arabī (m. 1240)	381
Al-Mu‘tamid (m. 1091) (<i>Mantia lumii</i>)	386
Ibn al-Labbāna (m. 1115) (<i>Singurătatea și cartea</i>)	388
Ibn Ḥafāḡa (m. 1139) (<i>Până când voi rămâne...</i>)	389
Ibn ‘Arabī (m. 1240)	390
Din <i>Dragomanul dorurilor (Tarġumān al-ašwāq)</i> . <i>Poemul XI</i>	391
Etica și morală. Prezentare și traducere: Ibn Ḥazm al-Andalusī (m. 1065)	392
Ibn Ḥazm al-Andalusī (m. 1065)	397
<i>Caracterele și purtările în lecuirea sufletelor</i> (<i>Al-aḥlāq wa-l-siyār fī mudāwati-l-nufūs</i>). Text integral	398
Proza filosofică. Prezentare și traducere: Ibn Ṭufayl (m. 1185)	446
Ibn Ṭufayl (m. 1185)	451
Din <i>Ḥayy ibn Yaqzān (Cel viu, Fiul celui Treaz)</i>	452
Filosofia istoriei. Prezentare și traducere: Ibn Ḥaldūn (m. 1406)	482
Ibn Ḥaldūn (m. 1406)	486
Din <i>Introducere (al-Muqaddima)</i> VI, 41. Călătoriile pentru căutarea științei	487
<i>Bibliografie</i>	489

GRETE TARTLER, scriitoare, traducătoare, orientalistă. Profesor asociat la Universitatea București. Dintre traduceri recente: Ibn Șazm al-Andalusī, *Colierul porumbiței* (2011), Carmen Sylva, Mite Kremnitz, *Astra. Roman epistolar* (2011), Goethe, *Poezii* (2013). Dintre studiile și volumele recent publicate: *Orientul lui Goethe*, „Rumänisches Goethe-Jahrbuch”, 1, 2011; *Islam, repere culturale. Proba Orientului* (2012).

© 2002, 2014 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Yaḥyā ibn Maḥmūd al-Wāsiṭī, scenă de moschee din *Maqāmāt al-Ḥarīrī*: imam adresându-se credincioșilor din minbar (1237)

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

TARTLER, GRETE

Înțelepciunea arabă: de la preislam la hispano-arabi / Grete Tartler. Ed. a 3-a. –
Iași: Polirom, 2014

Bibliogr.

ISBN print : 978-973-46-3799-7

ISBN ePub : 978-973-46-4568-8

ISBN PDF : 978-973-46-4569-5

008(=411.21)"04/13"

821.411.21.09"04/13"

Printed in ROMANIA

Grete Tartler

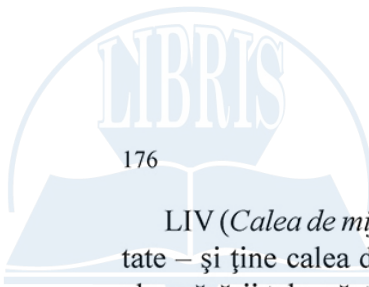
Înțelepciunea arabă

De la preislam la hispano-arabi

Studii, prezentări, selecția și traducerea textelor,
note și comentarii

Ediția a III-a revăzută și adăugită

POLIROM
2014

LIV (*Calea de mijloc*). Întoarce-te de la nedreptate spre a te apleca spre dreptate – și ține calea de mijloc¹⁵⁹ în toate. Ține măsura între excesul zelului și al nepăsării tale, păstrează-o precum David care meșterea cămașa de zale¹⁶⁰. Ia-ți (în operele religioase) poveri care să nu-ți treacă peste puteri. Cine-și dă puterile mai mult decât e destul în curând se plictisește și e sătul. Nu-ți chema sufletul la credință prea multă, pentru ca sațietatea din drum să nu-l smulgă. Mai bine să-i îngrijești forțele, cumpănit, decât să-l afli la urmă sleit. Nu uita că-i trebuie calm și odihnă-ndestulătoare ca să ajungă la perfecțiune și la salvare.

LV (*Elocința, fiind tot un bun lumesc, nu trebuie dorită*). Câți regi nu vor regreta mâine¹⁶¹ că au avut domnie, câți oratori vor striga: „la ce mi-a slujit elocința, mie?”. Cel care taina păstrează va trece peste Șirāt¹⁶², cel ce-a vorbit prea mult va cădea în flăcări de iad. Cine știe, poate că Bāqil va fi mântuit, iar Șaḥbān Wā'il¹⁶³ cu fața-n pământ trântit. Nu gelozi vorbitorul pentru știința retorică; mai bine-ar fi, poate, lemne să taie decât elocvent să vorbească!¹⁶⁴ Nu gelozi nici poetul că scrie *qaṣīde*, fiindcă tradiția limba preavorbitoare și vorba secerătoare desfide.

LVI (*Nebunia cunoașterii*). Sunt mai multe feluri de nebunie; și științele pot nebunii¹⁶⁵ să fie. Mulțumește-te cu o știință unică, pentru-mplinirea datorilor cea mai bună unealtă, ștacheta care face evlavia-naltă. Toate celelalte par minunată priveliște, dar nu sunt decât opreliște; atrag inima, dar nu sunt decât o cauză de întârziere și-atât. Mai bine să nu cunoști nici o știință din toate, decât una care din drumul drept te-abate! Câte meșteșuguri nu-mbogățesc precum prăzile de război, dar nu slujesc la nimic în viața de-apoi!

LVII (*Educarea sufletului: să aibă altă țintă decât bunurile lumești*). De țî s-ar spune: „Ai vrea chip de idol, cu degete mlădioase¹⁶⁶, obraz alb și neted

159. Unul dintre proverbele cele mai frecvente la moraliști: *ḥayru-l umūr awsaṭuhā*, „est modus in rebus”.

160. Legenda musulmană spune că David, învinuit că nu cunoaște nici o meserie, vru să învețe un meșteșug din care să-și poată câștiga traiul. I se dădu puterea de a înmuia cu mâinile fierul, de a-l frământa ca pe o ceară, iar Gabriel fu sortit să-l învețe meseria de armurier. După comentariile lui Ibn al-'Aṭīr, până la David n-ar fi fost cunoscută țesătura de zale.

161. În sensul de: la judecata de apoi.

162. Puntea subțire ca un tăiș pe care va trece sufletul în ziua învierii.

163. Numele Șaḥbān și Bāqil reprezintă în literatura arabă simbolurile antitezei elocvență – bălbăială. Șaḥbān vorbea o jumătate de zi fără să repete același cuvând, Bāqil nu putea să închege nici două vorbe.

164. Antiteză provocată de dublul sens al verbului *ṣaqqa*, forma a II-a: „a tăia lemne” și „a rosti cu claritate un cuvânt” (aspectul „tăios” al limpezimii exprimării).

165. Celebru proverb arab: *Al-ḡunūn funūn wa-l-funūn ḡunūn*, implicând două artificii de retorică: aliterația aproximativă și inversarea locului; artificiu posibil datorită dublului înțeles al cuvântului *funūn*: „științe” și „feluri”. Înaintarea prea mult pe calea cunoașterii, părăsirea căii de mijloc, poate însemna dezechilibru, „nebunie”.

166. În text: „mlădioase ca o creangă de 'anam”.

ca rozele radioase, dinții ca perlele înșirate, talie zveltă, glas grav și pleoape de *kuhl* apărate¹⁶⁷; ai vrea drept sprijin, când nu mai poți, brațe de fii și nepoți, ai vrea galbeni roșcați, palmieri înșirați¹⁶⁸, cu gâtul lung arhabite¹⁶⁹ cămile, iepe zvelte cu corpuri agile?”. La orice asemenea întrebare ai spune cu toată gura: „Nimic mai tare!”. Te-ai bucura ca un însetat de o ploaie ce ți s-a dat. Dar când ți se spune să faci un bine întorci spatele fără rușine; când se deschide o ușă către evlavia-ntreagă, faci pe bolnavul fără de vlagă. Când se rostesc versetele lui Allah o întinzi repejor, când i se mulțumește de binefaceri ești nerecunoscător. Inima ta nu-i clădită decât pe patima lumii aceste, ți-s înrădăcinate în ființă doar legături terestre. Cum se vorbește de lume, plăcută vorba îți pare – și naște în tine poftă-arzătoare. Dar dacă se spune de lumea de-apoi, auzul parcă alungă o scârnavie – și-n pieptu-ți parcă pătrunde o lance care-l sfășie!

LVIII (*Zgârcenia și cerșetoria*). Bogatul zgârcit și săracul încăpățânat la cerșit sunt, când se întâlnesc, precum stâncile care se ciocnesc sau două cârduri de muieri¹⁷⁰ când se ciondănesc. Primul e strâns la mână și ajutorul parcă îl spurcă, spre cerșetor aruncând șuierat de năpârcă. Celălalt e grăbit, bate bogatul la cap, milog, și pe el însuși se bate¹⁷¹ peste față și peste spate. Cum trage foloase surâde, spune vorbe frumoase, iar dacă n-a primit nicidecât te înjură și te apucă de gât!

LIX (*Căutarea fericirii – rostul destinului omenesc*). Caută ambelor lumi¹⁷² foloasele, o, tu, cel ce timpu-ți petreci cu frumoasele!¹⁷³ Una-i să stai într-un loc tihnit, alta-i să cauți câmpiile fericirii¹⁷⁴, neostenit; una-i să te bucuri de toate în joacă, alta – să trudești pentru fericirea întreagă. Înțeleptul e răbdător și ca piatra de tare – nu dă atenție decât celor care-l slujesc pe cărare; dar slabul nepăsător rămâne în urmă ca o mârtoagă; uită să fie treaz, moțâie fără vlagă. Nepăsătorule, nu uita că ai două ținte, păstrează și partea vieții de-aici, dar a celei ce-ți stă înaintea, urmărește și binele de aici, apărându-te de nevoi, dar și binele vieții de-apoi!

167. Fardul din praf de antimoniu slujea nu numai la sublinierea frumuseții ochilor, ci și apăra de soare.

168. Aliterație perfectă prin dublul sens al lui *sikka*: „monedă” și „plantație de arbori”.

169. Tribul Arhab din neamul Murra ibn Ḥamdān trecea drept stăpânitorul celor mai frumoase cămile nu numai în ținuturile yemenite, ci în întreaga Arabie.

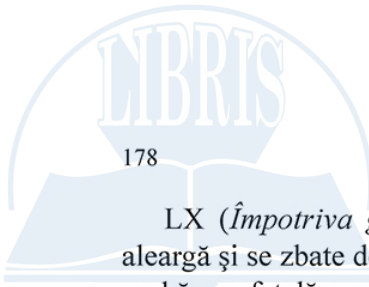
170. În text, *ḍarra*, „soție legitimă care împarte patul conjugal cu alte soții legitime”; cuvânt sugestiv pentru discordiile haremurilor!

171. Obicei al cerșetorilor, care, pentru a simula disperarea, se lovesc peste față și se bat cu pumnii în piept.

172. *Al-ma'āš wa-l ma'ād*, lumea de aici și cea de apoi.

173. În text: „care stai cu Salmā și Su'ad”, nume de femei convențional cântate de poeți, devenite simbolice (precum Zayd și 'Amr pentru gramatici).

174. În arabă, *manāḡi*, „tot ce poate da fericire pe lumea aceasta, dar și pe cealaltă”, fericirea fiind țelul final al destinului omenesc.

LX (*Împotriva grabei, dezordinii*). Fiul omului¹⁷⁵ e în salturi ușor¹⁷⁶, aleargă și se zbate de zor. Socoate că prin ușurătate câștigă ce îi e dat, că prin grabă ora fatală a amânat, că fierberea-i îndulcește viața, că prin du-te-vino adună ce-n el e împrăștiat și dezordonat. Dacă-i spui: „zănatecule, oprește!”, abia mai tare o ia peste munți și pătrunde în peșteri. Orice ar face nu poate scăpa de înclinațiile zămislite împreună cu ființa sa. Trăsăturile firii din naștere îi sunt date – de-nclină spre gravitate sau ușurătate¹⁷⁷.

LXI (*Evitarea dușmăniilor*). Datorii dacă ai pe lume, plătește; dușmanul ce-l ai pe pământ, mulțumește-l. Nu-l întreba „Când voi fi în fața împărțitorului de dreptate¹⁷⁸?”. Că nu-i ești nicidecum prea departe! Îi vei da, fără îndoială, marelui socotitor socoteală. Domnul e cel mai înverșunat în certare și pedeapsa îi e negreșit cea mai tare. Nu-ți ajunge că aspru te va certa, de mai aduni dușmăni împotriva ta? Nu e de-ajuns o rușine, că i te împotrivești, de mai adaugi și altele, prostești? Fie – zici: „Domnul e atotiertător” – dar ce-ai spune dacă dușmanul¹⁷⁹ nu iartă ușor?

LXII (*Dragostea de neam*). Allah miluiască-l pe cel ce pentru părinții săi plânge, care Domnului imne înalță și își respectă neamurile de sânge, care, la greu sau ușor e depotrivă de blând – și pentru rudele iubitoare, și pentru cele ce l-or fi urând. Dușmănia lor nu l-a îndemnat să întoarc-al său spate, nici mai puțină bunăvoință s-arate, nici s-o rupă cu ei cum se rupe toiagul de călătorie¹⁸⁰, nici să asculte cum îi înjură câte-o solie. A trăi unit cu tribul său nu e pe lume ușor, dar omul liber se cade să fie celor din preajmă apărător – și să nu-i părăsească, precum vitele-atinse de râie căprească. Dar asemeni gând bun doar în tribul Ma‘add¹⁸¹ s-a mai pomenit, virtute a sufletului care se lasă pe calea cea dreaptă cârmit.

LXIII (*Dreptate – nedreptate*). Nimeni nu bea apa tulbure după cea limpede-rece, precum cel ce de la dreptate la nedreptate trece. Izvorul justiției e mai limpede ca oglinda abia lustruită, mai clar ca rostirea de retor, meșteșugită. Al nedreptății izvor e însă mai negru ca smoala cu care e unsă cămila râioasă¹⁸², decât făgăduiala care amânării se lasă. Omul drept privește cu teamă averea

175. În text: *Ibn Adam*.

176. În text: *‘ağūl*, cuvânt folosit pentru caii care sar ușor peste obstacole.

177. În tot acest fragment se face aluzie la versetul din Coran (21, 38) „omul a fost făcut din grabă”. *‘Ağal* = „precipitare”, „grabă”, „lipsă de reflecție”, tradus de unii exegeți prin „lut”.

178. În text: *dayyān*, „marele justițiar”.

179. Se înțelege că e vorba despre dușmanul de pe pământ, pe a cărui iertare nu se poate conta.

180. Expresia „a rupe toiagul de călătorie” e folosită în general în sensul de „a se certa”, „a se despărți”. Explicațiile comentatorilor cu privire la originea ei sunt neverosimile.

181. Descendenți din Ma‘add ibn ‘Adnān, vestiți pentru virtuțile lor tribale.

182. Cămilele, frecate cu smoală sau gudron când aveau râie, erau ținute un timp departe de turmă, prilej pentru poeții beduini de a compara exilații cu o asemenea cămilă.

fratelui său și să dea înapoi nu amână; cel nedrept o privește cu drag și n-ar mai lăsa-o din mână!

LXIV (*Senectutea – călăuza drumului drept*). Încărunțit-ai, dar barba răutății nu ți-e căruntă; îmbătrânit-ai, dar patima-n haina juniei și se-nveșmântă; de ce te aflu atât de încăpățânat, de parcă „trimisul cărunteții” de veste nu ți-a dat? De parcă anii nu te-au frânt de spinare și nu te-au înrânat? Bătrânețea i-adesea călăuza cărării drepte, dar tu n-ai strâns decât și mai multe defecte!¹⁸³ Dacă ai ști ce schimbare s-a petrecut cu tine¹⁸⁴, ți-ai acoperi fața cu vâl de rușine; dar obrazul tău nu știe a se sfii, și n-ai învățat cuvântul „sfială” să-l scrii¹⁸⁵! Alergi către rău cum gonește gazela vioaie, gâfâi după plăceri precum însetații limbile scot după ploaie. Când se șoptește minciuna¹⁸⁶, tragi cu urechea mai bine decât o sălbăticiune¹⁸⁷, dar nu auzi adevărul, poate să tune! Una e sufletul fraged să îmblânzești a-ncerca; dar cum să smulgi o leoaică din peștera sa.

LXV (*Căutarea trudnică a adevărului*). Știința¹⁸⁸ e grea, dar greutatea neștiinței e și mai mare; cuvioșia e trudă, dar lipsa evlaviei – și mai obositoare. Adevărata greutate atrage necazuri și-ntunecări, osteneala aduce după ea supărări. Dar studiosului i se dau ajutoare¹⁸⁹ care-i ușurează poverile de pe cărare. Bun renume are pe-această lume o faptură astfel neîmpovărată – și-n lumea cealaltă, salvare și răsplată. Fiindcă e dintre cei care caută veșnicul adevăr, dă la o parte neînțeleșuri și pătrunde în miezul lor. Bindecuvântat fie cel care-ascultă cuvântul adevărului și-ntr-acolo aleargă, cel ce urechile la chemarea lui își dezleagă!

LXVI (*Prevăzătorul duce o viață pură*). Prevăzătorul cel înțelept nu se îndepărtează de drumul drept. Cel bun și pios pune deoparte ce-aduce evlaviei sale folos. Nu alege decât cele mai pure culori¹⁹⁰, nu se-ncălzește la focul cu fum¹⁹¹, în vâltori. Își spune: „primul semn de orbire e să mă dedau patimii, fără oprire. Asemenea greșeală m-ar ruina, alta ar da o lovitură religiei și tot așa, tot așa”. Se păzește de bănuielei, mergând precum cel cu picioarele goale pe o hârtopită cale.

183. În text: „ocoluri de drum”, „îndoieli”.

184. Literal: „Dacă ai ști ce oaspete a poposit în cele două șuvițe de păr care atârnă de-a lungul gâtului tău”.

185. Literal: „Nu știi să ortografiezi pe *h* și *y*” (cele două consoane ale cuvântului *ḥayya*, „rușine”, „sfială”).

186. Sau „nedreptatea” (*al-bāḥīl*).

187. În text: *sima*, animal fabulos născut din lupoaică și mascul de hienă, celebru pentru finețea auzului.

188. Religia, care are la bază revelația coranică și *sunna*.

189. E vorba probabil de promisiunile de fericire care i se dau studiosului la fiecare pagină.

190. Metaforic: nu are decât sentimente pure și nu-și hrănește sufletul decât cu ale religiei.

191. Focul impur al revoltei împotriva lui Dumnezeu.

LXVII (*Înstrăinarea*). Ce-i oare mai tristă, a corbului întunecime, sau starea în care te afli, străine? Cum n-ar fi neagră starea aceluia care de-ai săi stă departe, cum n-ar albi la plele când de părinți se desparte? Străinul n-are câștig, nici spor, nu-i vine nimeni în ajutor. Se trezește în fiecă dimineață sărac, cu prăfuită față. Nici nu e dintre cei care-și lasă țara spre a pleca în călătorie, spre a fi a deșertului jucărie, rătăcind din ținut în ținut, suspinând după fii, dup-al său avut, încât să se spună: „E un viteaz călător! e plin de experiență, un explorator!”. Desigur, înstrăinarea ar aduce învățătură, dacă n-ar fi și durere în aceeași măsură; călătoria ar aduce și ea un venit, dacă n-ar fi chinul cumplit¹⁹². Doar cel care pleacă în hagiâlăc, pentru calea-i luptând, către templul său, spre al profetului mormânt, doar acesta poate fi socotit călător fericit, care fruntea de glorie și-a pecetluit.

LXVIII (*Gravitatea și măsura rostirii*). Cea mai bună limbă e-aceea ținută-n lăcăt, cel mai bun discurs e cel măsurat, cadențat. Dacă vorbești, fă ca vorba să-ți fie decât tăcerea mai acătării, împodobește-o prin gravitate și frumusețea dreapt-a cărării. Spiritul ți-l trimite să țină discursuri mai drepte ca lăncile samharite¹⁹³, în loc să se lase pradă căderii precum călătoru-ndemnând cămilele meharite¹⁹⁴. Ușurătatea spumoasă-a vorbirii o dovedește și pe-a-nchipuirii. Blandețea împodobește chiar și ce-atinge în grabă, iar gravitatea e în retorică minunată podoabă.

LXIX (*Generozitatea în ajutorul dat tovarășului de călătorie*). O, tu, *șayḥ* de discipoli urmat, care te-ngâmfi de-un al doilea nume și titlul tău lăudat¹⁹⁵, nu disprețui, dacă-ncaleci cămilă sau cal de rasă, sfatul pe care Hātim ni-l lasă!¹⁹⁶ Teme-te de pedeapsa iadului și înapoi nu te da a-ți împrumuta calul și altcuiva. Să știi că printre relele omului, nu-i vină mai mare decât să se roage acela care merge călare, de altul ce-i doar pe picioare¹⁹⁷.

LXX (*Împotriva poftei*). Poftea e cea care sfâșie renumele celor invidioși, tăindu-le parcă onoarea cu foarfeci tăioși. Ea cheamă omul la cele mai urâte

192. Greutățile și pericolele vieții nomade sunt contrase în dictonul „călătoriile sunt o parte din chinurile iadului” (cf. al-Maydānī, I: 303).

193. Epitet provenind de la un legendar meșter de lănci pe nume Samhar; sau de la un sat de pe malul Nilului.

194. Valoroasă rasă de cămile, numită așa fiindcă provine din tribul Bānū Mahra.

195. Cognomenul adăugat (de exemplu, Abu „tatăl lui 'Alī” – nume pe care omul și-l dă singur, menit să „invoce” nașterea unui fiu care va purta acest nume; chiar dacă mai târziu fiilor născuți li se dă de fapt alt nume) și porecla, *laqab*, precum „prințul poezilor” sau „Coroana religiei”. Dacă are o nunață laudativă, aceasta poartă numele de *ḥiṭāb*.

196. Legendarul Hātim al-Ṭā'ī, care a formulat, printre alte precepte ale dărniceii, și „legea călătoriei”: dacă tovarășul de călătorie rămâne fără cămilă, trebuie luat alături în șa – „dacă vă duce pe amândoi, bine, dacă nu – călăriți pe rând când unul, când altul”.

197. Sensul metaforic fiind: e o rușine pentru bogați să ceară ajutor de la săraci – dimpotrivă, să-i sprijine ei.

patimi, din plin, în timp ce moderația¹⁹⁸ îl păstrează senin. Modestia ți-arată săracul în haine de bogat mulțumit, în timp ce poftele nemăsurate ți-l arată pe bogat – sărac zdrențuit. Câți nu se lasă furați de torentul poftelor, nebun! Cât despre tine, spală-ți veșmântul de-acest păcat, cu săpun. A-ți păstra cinstea de poftă și hulpăvie necumpătată înseamnă a te păzi de orice pată.

LXXI (*Răspuns la chemarea rațiunii*). Cel mai isteț dintre oameni e cel ce, dacă rațiunea îl cheamă, la răspuns se grăbește; cel mai slab e acela pe care nepăsarea îl lasă să stea turcește – și care se lasă, fără de minte, în voia patimii, stavila¹⁹⁹ mersului înainte.

LXXII (*Alegerea binelui veșnic sau a celui trecător*). Lumea de jos e înșelăciune, trădare; omenirea – profană inventatoare. De moarte nu scapă nici cea mai tânără antilopă, cu sprintenii pași; alege deci! după voia ta poți să iei sau să lași²⁰⁰.

LXXIII (*Valoarea omului – în fapte*). Valoarea omului nu e-n limbă și inimă, cele două părți mici din ființă²⁰¹, ci în cele două părți mari: în fapte și în credință. Cele dintâi la nimica nu folosesc, dacă celelalte două lipsesc. Ce era mai nobil în pieptul lui Iyās²⁰² – inima – nu era decât o parte din a sa-nțelepciune; ce era mai nobil în gura lui Quss²⁰³ – limba – nu spunea decât a zecea parte din ce putea spune.

LXXIV (*Împotriva vanității vestimentare*). O, rob mărunț, la ce bun mantii²⁰⁴ cu trenă, deșarte, la ce bun acest chip întors cu dispreț într-o parte? Îndreaptă-ți pleoapele și privește drept înainte – poate groparul îți și pregătește alte veșminte²⁰⁵.

LXXV (*Cuvintele, înainte de a fi rostite, trebuie controlate*). Destule arme-ar putea zice purtătorului: „mai bine-aruncă-mă, ortace!”. Destule cuvinte, rostitorului: „mai bine lasă-mă-n pace!”. Acul limbii decât săgeata străpunge

198. *Qanā'a*, „mulțumirea cu puțin”, virtute islamică foarte elogiată.

199. În arabă, *hiğāz*, de unde probabil și numele lanțului de munți care separă valea Tihama de valea Nağd.

200. Cel avertizat de fragilitatea acestei lumi, știind că moartea e inevitabilă, e liber să opteze pentru fericirea terestră sau s-o sacrifice pentru cea eternă.

201. Locuțiunea proverbială atribuită lui Șaqq ibn Dumra, înțelept beduin primit cu dispreț de regele Mundir, căruia i-ar fi zis: „Oamenii nu sunt ei prețuiți doar pentru carne; meritul omului stă în cele două mici părți ale sale, limba și inima – elocvența și curajul”. Alții atribuie expresia lui 'Alī, fiul lui Abū Ṭālib.

202. În text: „ceea ce e mai nobil între laturile lui Iyās” (cadiu kufit, m. 122 *heg.*, renumit pentru clarviziunea spiritului).

203. La fel, „ceea ce e mai nobil între fâlcile lui Quss” (episcop creștin din orașul Nağrān, pe care profetul l-a lăudat pentru elocvența sa, admirându-l în ciuda diferenței de religie).

204. *Burd*, mantie de lână dungată purtată deasupra veșmântului *qamīs*.

205. Obiceiul musulman e de a înveli morții în trei sau patru lințolii, lăsând deasupra pe cele mai groase, de lână; nu se folosea coșciug.